

Права і обов'язки цивільного населення в часї війни.

Підручник для хліборобського населення

виданий

Краєвим Товариством господарським
„Сільський Господар“.

АДВОКАТ
Ф. Володимир Г...
в Самод...
Hauz.

ВІДЕНЬ, 1915.

З ДРУКАРНІ АД. ГОЛЬЦГАВЗЕНА У ВІДНІ.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00346720 (М)

20/3 1012

Права і обов'язки цивільного населення в часі війни.

Підручник для хліборобського населення

виданий

Краєвим Товариством господарським
„Сільський Господар“.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

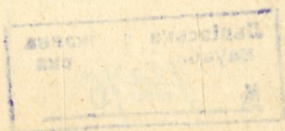

АДВОКАТ
Др. Володимир Гуринський
в Самборі.

Наказ

ВІДЕНЬ, 1915.

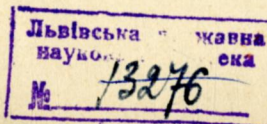
З ДРУКАРНІ АД. ГОЛЬЦГАВЗЕНА У ВІДНІ.

X 803.4 +

и 662.219

X 919.151.4

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН УКРАЇНИ
I. 186683

Війна вкладає обов'язки не лиш на військо, але також на цілу людність цивільну, не належну до армії.

Людність обов'язана до дуже різнородних услуг для цілій воєнних — до дуже далеко ідучих жертв свого майна.

Але з другої сторони за ті обов'язки має она також певні признані права.

Права ті з одного боку служать родинам осіб військових — з другого всім тим, які для цілій воєнних обов'язані дати своє майно.

Права ті повинні знати всі горожани — а особливо повинні їх знати добре наші хлібороби Східної Галичини — на яких землі відбувають ся найбільше кроваві битви, які найбільше понесли жертв майна і крови.

Ті права і обов'язки дотикають передовсім відносин господарських наших хліборобів — для того Краєве Товариство господарське „Сільський Господар“ уважає себе покликаним видати отсе коротке поученє про ті права і обов'язки — про постанови закона, на яких они опирають ся, вибираючи з тих постанов найважніші і інтересів наших хліборобів найближше дотикаючі.

Представили ми тут права, що служать родинам покликаних до служби військової, як також упавших в війні — дальше обов'язки і права людности на основі закона про чинитьби на цілі воєнні — постанови про пільги для довжників в часі війни і зміни найважніших постанов що до обороту правного, вкінці обов'язкові постанови що до господарства рільного в часі війни — видані в інтересі забезпеченя поживи для людности в цілій державі. Підручник сей має бути інформацією що до сих підчас війни і в найближшій часі повоеннім для наших хліборобів найважніших справ, щоб не занедбали они тих кроків — яких потреба, щоб одер-

жали се, що їм в силу закона належить ся — та щоб не були визискувані людьми — яких ніколи не забракне при подібних нагодах — готових користати з несьвідомости і непорядности. В поученю тім не дотикаємо справи воєнного відшкодованя.

То, що говорить ся про шкоди, які поносить людність з нагоди виконуваня закона про чинитьби на ціли воєнні се не є ще шкоди воєнні в властивім слова значіню — спричинені знищенєм господарств через неприятеля.

Що до відшкодованя таких шкід буде виданий державою окремий закон — який в властивім часі не занедбаємо в окремій інструкції нашим хліборобам до відома подати.

Так само подавати будемо в окремих поученях або летучих листках ті зміни, які зайшли би що до законів, обнятих отсим поученєм — написаним з кінцем марта 1915, бо закони ті видавані тепер в формі цісарських розпорядків скоро зміняють ся і заступають ся новими розпорядками.

В кінці уважаємо обовязком нашим зложити сердечну подяку нашим послам Дрови Іванови Макухови і Дрови Евгенови Олесницькому — які на прошенє нашої Головної Ради піднялись безінтересовно уложеня і виготовленя сего підручника.

*З Головної Ради Краввою Товариства Господарською
„Сільский Господар“.*

Відень, в цвѣтні 1915.

I.

Яка заповога належить ся родині резервістів і ополченців, покликаних в наслідок мобілізації до чинної військової служби?

Яке покликане до чинної військової служби упрявляє до заповоги?

Родина не обов'язаних до чинної військової служби австрійських горожан, а покликаних в наслідок мобілізації до чинної військової служби, має право діставати з державних фондів заповогу на удержане. Все одно, чи когось покликано до військової служби в резерві і запасній резерві, чи в загальнім ополченю (ляндштурмі). Таке саме право на удержане має родина добровольців, що служать як українські січові стрільці (циркулярний розпорядок мін. кр. оборони з 11. грудня 1914 ч. през. 11.698/II.) Також належить ся заповога родині сих чинних жовнірів, що вже скінчили свою 2—3 літну військову службу, а їх задержано дальше в наслідок мобілізації.

Чи кождий член родини покликаного має право до заповоги?

Жінка і правесні (слюбні) потомки, т. є. діти і внуки покликаного мають право до заповоги без огляду на місце свого побуту. Вони дістануть заповогу, хоч перебувають приміром на зарібках в Німеччині, чи в інших державах.

Родичі і діди, брати і сестри, родичі жінки, вітчим і мачоха, шваґри і шваґрові, що походять від спільного родича,

неправесна мати і неправесні діти мають право до запомоги лише тоді, коли вони стало проживають в краях, заступлених в державній радї. Брати і сестри, що суть неправесними дітьми, не мають права до запомоги. Як покликаний є сам неправесною дитиною, то його брати і сестри, правесні і неправесні, не мають права до запомоги.

Що становить підставу управління до запомоги?

Діставати запомогу мають право лише ті з вичислених више членів родини покликаного, котрих кошти удержання поносив дійсно покликаний до чинної військової служби з особисто запрацьованого доходу.

Самостійних дрібних сільських господарів, що ведуть свою господарку з членами своєї родини і без чужої помочи, та самостійних ремісників, що не затруднюють ніякого челядника, уважає ся за тих, що з праці рук удержують себе і рідню. Не можна відмовити їх рідні запомоги з сеї причини, що їх особисту працю в господарстві, чи ремеслі можна заступити наймленими робітниками.

Коли член родини покликаного може еще трохи заробляти, або вже може заробляє трохи на своє удержанє, але сей заробок не вистарчає на його удержанє, а покликаний до служби муєв йому в значній части помагати, то сему членови родини належить ся запомога. Приміром: старі родичі покликаного можуть еще трохи працювати і дещо заробляти, або брати і сестри покликаного вже мають лихо платну службу, з котрої однак не можуть вижити так, що покликаний муєв їм помагати, то їм належить ся запомога.

При оціненню справи, чи покликаний удержував рідню, важною є обставина, чи дотична рідня жила доси у спільнім домівстві із покликаним до чинної служби, чи ні.

До удержання зачислюєть ся крім поживи, помешканя, одежи і прочих конечно необхідних річий видатки на ліченє і плеканє та кошти вихованя та науки дітей.

Запомога на удержанє рідні не належить ся, коли по-кликаний до чинної служби побирає дальше свою платню, чи винагороду, або з якої иншої причини не тратить нічого на своїм зарібку, або як після його становиска, його маєт-кових, заробкових, чи доходових відносин треба прийняти на основі переведених розвідів, що його покликанє до чинної служби не загрожує удержаню тих членів родини, що їх бере ся тут на увагу.

Як єї обставини змінять ся, то рідня покликаного має право жадати запомоги.

З яких сум складає ся запомога?

Державна запомога обчисляє ся для кожного члена зо-крема і складає ся з денного датку на удержанє і з денного чиншового додатку, коли член родини мешкає в наймленій хаті. Коли він мешкає в власній хаті, або в хаті поклика-ного, то чиншевий додаток не належить ся йому.

Кілько виносить денно даток на удержанє і додаток на чинш?

Даток на удержанє кожного управненого члена родини обчисляє ся за кожний день окремо і виносить на кожду го-лову денно таку квоту, яку визначає військовий заряд на удержанє одного жовніра в тій місцевості, де мешкає стало управнений до запомоги. Міністерство війни визначає ще року, кілько має коштувати удержанє жовніра в кожній міс-цевості австро-угорської монархії.

Додаток на чинш виносить половину належитости при-значеної на удержанє.

Діти понизше 8 літ побирають половину належитости на удержанє і додатку на чинш, а діти висше 8 літ цілу належитість так, як дорослі особи.

Ціла належитість, т. е. даток на удержанє і додаток на чинш виносить на основі циркулярного розпорядку міні-

стерства війни з дня 12. січня 1914 ч. 59 за кожний день на кожду особу висше 8 літ замешкалу у Львові 1 К. 26 сот., т. є. даток на удержанє 84 сот., додаток на чинш 42 сот., а в інших місцевостях Галичини 85 $\frac{1}{2}$ сот., т. є. даток на удержанє 57 сот., додаток на чинш 28 $\frac{1}{2}$ сот., в Чернівцях 1 К. 12 $\frac{1}{2}$ сот., т. є. даток на удержанє 75 сот., додаток на чинш 37 $\frac{1}{2}$ сот., а в прочих місцевостях Буковини 91 $\frac{1}{2}$ сот., т. є. даток на удержанє 61 сот., додаток на чинш 30 $\frac{1}{2}$ сот., а половину сих сум на кожду дитину низше 8 літ.

Ціла належитість припадаюча на всіх членів родини разом не може перевищати пересічного денного зарібку покликаного. Коли покликаний заробляв денно приміром 4 К. 50 сот., а всім членам родини припадало би денно запомоги після тарифи 4 К. 62 сот., то всі члени родини дістануть денно разом не 4 К. 62 сот., як би на них припадало, лише 4 К. 50 сот., т. є. лише тільки, кілько виносив пересічний денний заробок їх живителя.

Коли покликаний до чинної служби давав на чесь удержанє, приміром неправесної дитини, але місячний його даток виносив меншу суму, як сій дитині припадає після тарифи, то вона дістане з державної каси запомоги лише тільки, кілько діставала від покликаного до війська до часу його покликаня.

Від коли належить ся запомога?

Запомога належить ся від того дня, коли покликаний живитель родини вирушив зі свого місця побуту до чинної служби і триває аж до його повороту на своє місце. Дні подорожи до війська і повороту з війська вчисляють ся до тих днів, за котрі належить ся запомога. Так само вчисляє ся час слабости і виздоровіння покликаного і час, в яким перебував в неволи, до такого часу, за який належить ся запомога його рідні.

Коли покликаний до чинної служби втече з армії (здезертирує), або його засудять на кару тяжкої вязниці, або на

острійшу кару, то запомога його рідні кінчить ся з днем його утечі з армії, чи там з днем правосильности вироку.

Членам родини покликаних до чинної служби, що упали в борбі, або десь пропали по битві, або померли перед їх перенесенєм в нечинний стан в наслідок ушкодження, яке потерпіли в чинній службі, чи недуги, в яку попали задля повнення служби, належить ся запомога ще 6 місяців від дня смерти, чи їх затраченя.

По 6 місяцях побирають жінка і діти маленькі пенсії, а прочі кривні нічого не дістають.

На основі розпорядку міністерства краювої оборони з дня 8. марта 1915 має ся виплачувати аж до дальшого зарядження жінці і дітям навіть по 6 місяцях запомогу, що є висна від вдовичо-сиротинського заосмотреня, а не вдовичо-сиротинські пенсії. (Гляд. „Додаток“, стор. 39.)

Запомоги не можна грабити анї продати.

Запомоги не може суд грабити, не можна її продати, анї відпустити иншій особі.

Коли громада, чи якесь товариство помагає рідні покликаного, то сего не можна обтягнути з державної запомоги. Коли однак державна каса виплатила рідні покликаного зачет (завдаток) на запомогу, то сей зачет можна потрутити при виплаті державної запомоги.

Де треба зголосити ся о запомогу?

О запомогу треба зголосити ся у начальства громади звичайного осідку управненого до запомоги.

Коли управнені до запомоги члени родини покликаного мешкають в різних місцях і різних повітах, то кождий член родини може зголосити своє право о запомогу в громадї свого осідку.

Коли управнений до запомоги живе на Угорщині, або в Боснії, то він мусить зголосити своє право о запомогу в старостві місця приналежности покликаного до чинної служби.

Коли управнений мешкає поза границями австро-угорської монархії, то має ся зголосити о заpomогу в найближшій австро-угорській конзуляті або посольстві.

Зголошувати право о заpomогу може сам покликаний до чинної служби, або дотичний член рідні, чи законний заступник невластновільної особи, опікун, куратор, мати за малолітні діти, а в кінці за порозумінєм члена родини чи законного заступника старшина громади звичайного осідку управненого.

Зголошувати своє право о заpomогу треба зараз, як лише наступив поклик до війська. Зголошення, що наспіють пізнійше, як в два місяці по перенесеню покликаного в нечинний стан, або пізнійше, як в 6 місяців по смерті, або запропащеню покликаного, має ся відкинути без дальшого поступованя.

Зголошенє подає ся устно, а власть виповняє формуляр зголошення після заповідань сторони.

Коли хтось мусить письменно зголосити своє право о заpomогу, то се його письмо є вільне від стемпля і порта, т. є не дає ся ані стемпля, ані поштової марки, а лише треба на ковертї написати: дотичить справи о заpomогу: по мисли § 12. зак. з 26. грудня 1912 В. з. д. ч. 237 вільне від порта.

Також всякі грамоти, потрібні на доказ, що дотичний особі належить ся державна заpomога, як метрики уродження, вінчання, сертифікат приналежности, є вільні від стемпля.

На зголошеню має громадська старшина подати свій звіт, що до обставин потрібних і міродатних для порішення зголошення і заповідати день, котрого покликаний відійшов до війська, коли він перебував в сій громаді, та предложити зголошенє сейчас староству. Староство перевірить зголошенє і передасть його повітовій заpomоговій комісії з відповідним внесенєм.

Яка власть рішає заpomогові справи?

Чи членам родини покликаного, що зголосили ся о заpomогу, має ся признати заpomогу, чи ні, про се рішає оста-

точно повітова запомогова комісія. На случай загальної мобілізації має ся утворити на кожний політичний повіт бодай одну повітову запомогову комісію в осідку староства. Можна однак утворити на один політичний повіт більше комісій, особливо по великих містах. Комісія складає ся з трох членів, а то урядника політичної влади, відпоручника краєвої скарбової дирекції і відпоручника краєвого виділу.

Крім повітових запомогових комісій є краєва запомогова комісія, що полагоджує всі зголошення о запомогу в случаю частиної мобілізації, як се було в 1912 р., та зголошення тих кривних покликаного, котрі живуть поза границями країв, заступлених в державній радї.

Рішенє комісії є остаточне. Проти її рішення нема відклику (рекурсу).

В случаях, як комісія відмовила запомоги, або признала меншу запомогу, як належить ся, може покривджений внести до сеї комісії представленє, в котрім викаже, що рішення комісії є ошибочне, бо прим. громадська старшина подала неправдивий звіт що до обставин важних для признання або відмови запомоги, та домагає ся поновного розслідження заподаних обставин та зміни некористного рішення комісії.

Письменне представленє і прилоги є вільні від стемпля і порта.

До чийх рук і в яких речинцях виплачує ся запомогу?

Коли більше число членів родини є управнене до побору запомоги, то вже в зголошеню треба подати, до чийх рук має ся виплачувати запомогу для всіх членів родини.

Коли більше число осіб подано в зголошеню за управнених до відбору запомоги, то комісія має одну з них назначити і до її рук поручити виплачувати запомогу, а то з правила жінку, або як її нема, то найблишого кривного покликаного до чинної служби.

Повітова комісія запомогова не втручує ся до сего, як члени родини розділять запомогу поміж себе. Тому пожада-

ним є, щоби рідня вибрала з поміж себе одну відповідну особу і поручила виплачувати на її руки запомогу, а вона вже повинна розділити запомогу поміж прочих членів.

На руки покликаного до чинної служби не вільно переказувати виплати запомоги.

Коли члени родини живуть в різних місцях, то можна назначити кілька осіб, управнених до відбору запомоги.

Запомогу виплачує властивий податковий уряд. Управнені до побору запомоги одержать листу виплати, з котрою мають явити ся особисто в касі і написати посьвідку відбору суми, котрої виплату зазначує ся в листі виплати.

Коли жадають пересилки запомоги поштою, то мають долучити вивонений переказ.

Коли управлений мешкає на Угорщині або в Боснії, то запомогу виплачує краєва каса сего краю, до якого він належить. Вона з правила висилає запомогу поштовим переказом.

Коли управлений до запомоги живе поза границями австро-угорської монархії, то запомогу виплачує австро-угорська конзулярна чи посольська каса дотичної місцевости.

Запомогу виплачує ся з гори в півмісячних ратах, що западають 1. і 16. кожного місяця, по можности в днях платности. Можна, а часом треба і більше днів в місяці визначити до виплати, особливо, коли число виплат є велике.

Виплаченої запомочи не можна жадати назад.

Прочі постанови закона.

Громади є обовязані помагати комісії в її роботі.

Повітова власть політична може визначити мужів довіря для розслідження відносин важких для порішення запомогових справ. Веї письма, протоколи, прилоги і посьвідки відбору в запомогових справах є вільні від стемпля і поштового порта.

Яке заосмотрене має родина офіцирів, військових урядників і підофіцирів?

А. Одноразово.

Родина офіцирів, військових урядників і підофіцирів, що мусіла утікати зі свого сталого місця замешканя, дістає одноразово:

Родина особи від VI. до VIII. ранґи включно .	300 К.
Родина IX. до XII. ранґи включно.	200 „
Родина прапорщика (фенріха)	200 „
Родина ґажистів без ранґи	150 „
Родина жонатих підофіцирів 1. і 2. класи . .	100 „

Б. На час війни:

а) Родина ґажистів і фенріхів дістає місячно з гори:

VI. ранґи	200 К.
VII. „	150 „
VIII. „	120 „
IX. „	90 „
X. „	70 „
XI., XII. „	50 „
фенріха	50 „
ґажиста без ранґи	40 „

б) Родина жонатих підофіцирів і простих жовнірів, що служать поза обовязковий час у війську, дістає місячно з гори:

жінка	30 К.
дитина низше 8 літ	12 „
дитина висше 8 літ	18 „
та додаток на сьвітло, опал і паливо для цілої родини	6 „

Додаток на помешканє.

Родина ґажистів і практикантів] побирає квартално з гори кватирункове, а то:

VI. ранги	566 К.
VII. „	471 „
VIII. „	471 „
IX. „	359 „
X. „	217 „
XI. „	217 „
XII. „ фенріха і практиканта	132 „
гажистів без ранги	118 „

Родина жонатих підофіцирів 1. і 2. класи дістає місячно 40 К. 66 сот. кватирункого.

Підвисшенє поборів родин полонених ґажистів і ґажистів аспірантів та інших підофіцирів.

На основі циркулярного розпорядку міністерства війни з 8. січня 1915 през. 18.605/14 підвиснено від 1. січня 1915. родині полонених ґажистів і ґажистів аспірантів належне удержанє в двоє, а родині полонених чинних підофіцирів о 30 К. місячно.

Родині пропавших ґажистів і ґажистів аспірантів виплачує ся субвенцію в дотеперішній висоті, а родині пропавших чинних підофіцирів виплачує ся окрім дотеперішного удержання ще додаток на сьвітло, опал і паливо.

II.

Яке заосмотренє дістають інваліди (каліки)?

Держава є обовязана старати ся о удержанє інвалідів. Закон з 27. грудня 1875 признає інвалідам пенсії, але сї пенсії є дуже малі.

Кому належить ся пенсія інваліда.

Жовніри і підофіцири мають право до інвалідської пенсії без огляду на се, як довго вони служили при війську, коли вони стали неспосібними до військової служби:

з причини ран, завданих в боротьбі, або в наслідок воєнних трудів;

з причини умового забурення, падачки, сліпоти на обоє очей, або з причини немочи в наслідок параліжу;

з причини зверхного ушкодження, що наступило не з власної вини в повненню служби, або з причини якого небудь иншого порушення здоров'я, котре спричинили: властива військова служба, пошести та інші недуги і заразливі очні недуги.

Жовніри і підфіцери-інваліди, що вислужили при війську десять літ, дістануть пенсію, без огляду на свою спосібність до праці, коли стали ся неспосібними лише до всякої військової служби.

Прочі жовніри і підфіцери-інваліди, що не вислужили 10 літ при війську, дістануть пенсію лише в такому випадку, коли вони стали ся неспосібними не лише до всякої військової служби, але також, коли вони стали ся на все неспосібними до заводової праці.

Кого признали при супровіті вправді за нездібного до військової служби, але спосібного до заводової праці, і тому відмовили йому інвалідської пенсії, сей може зголосити ся притягом п'яти літ до поновного супровіту. Коли покаже ся при поновнім супровіті, що він з причини ушкодження не лише став ся неспосібним до військової служби, але також взагалі неспосібним до праці, то він дістане пенсію. В деяких случаях признає ся інвалідську пенсію на час згори означений.

Коли прим. при супровіті признасть ся жовніра за нездібного до військової служби і за нездібного взагалі до праці, але комісія є тої думки, що здоров'я супровітованого за якийсь час поправить ся і він стане ся спосібним до праці, то в сім случаю признає ся йому пенсію на час згори означений, найменше на один рік, а найбільше на 3 роки; перед упливом сего часу покликає ся його на ново до супровіту і видає ся що до пенсії нове зарядженє, а то в міру вислідів супровіту.

Як висока є інвалідська пенсія?

Установлені в 1875 р. інвалідські пенсії є дуже малі. Висота пенсій степенує ся після дійсної, а не титулярної шаржі, яку мав жовнір при війську.

Місячно побирають:

Прості жовніри	6 К.
Фрайтри	8 "
Капралї	10 "
Цугсфірери	12 "
Фельдфеблї	14 "

Чи інвалід, що не вислужив 10 літ при війську, має право побирати пенсію, чи ні, рішає обставина, чи в супровіті признали його за здібного до праці, чи ні, а обоятною є обставина, чи він має які інші доходи, як відсотки від капіталів, доходи з маєтків, ренти від асекураційних заведень і т. и.

Згадати треба, що при почисленю літ військової служби, один рік воєнної служби числить ся за два літа служби.

Можна зречи ся інвалідської пенсії і замість місячних рат взяти нараз відправу. Коли прим. супровітова комісія є тої думки, що супровітований поживе правдоподібно ще 2 роки, то вона може на жаданє супровітованого замість пенсії, платної в місячних ратах, признати йому відправу і нараз виплатити признану одноразову суму. Відправа виносить 24 разів тільки, що місячна пенсія. Яко відправу дістане простий жовнір 144 К., фрайтер 192 К., капраль 240 К., цугсфірер 228 К., фельдфебель 336 К.

З огляду на се, що одноразова відправа є дуже мала, ліпше побирати місячну пенсію, як брати одноразову відправу.

III.

Додаток за зраненє.

Крім інвалідської пенсії признає закон додаток за зраненє. Сей додаток є зовсім незалежний від інвалідської пен-

сиї, бо його признає ся навіть в такім случаю, як жовнір мимо зранення є спосібний до праці. Між інвалідами будуть такі, що побирати будуть лише пенсію інваліда, інші, що є спосібні до праці, але зранені, будуть побирати додаток за зранення, а в кінці і такі, що як неспосібні до праці але зранені, будуть побирати і пенсію інваліда і додаток за зранення.

Додаток за зранення є однаково високий для всіх жовнірів з шаржою чи без шаржі. Однак офіцери побирають о много більший додаток.

Додаток за зранення виноситься місячно 8 К., 16 К. і 23 К. 33 сот.

Жовніри, що були ранені неприятельським оружжєм або иншим воєнним апаратом і задля сего стали ся неспосібними до військової служби, дістануть 8 К. місячно. Хто задля зранення стратив руку або ногу, дістане 16 К. місячно.

Хто не може уживати руки або ноги, і в наслідок сего став ся неспосібним до праці, або хто був так тяжко зраний в голову, в груди, або живіт, що у него наступило цілковите і тревале заворушення органів тіла, без огляду на спосібність чи не спосібність до праці, дістає 16 К. місячно.

Хто стратив в наслідок ран два члени, або осліп на обов очий, або лише з дуже близька розпізнає лише великі предмети або лише розрізняє світло від тьми, дістає місячно 23 К. 33 сот.

Відколи дістає ся пенсію і додаток?

Пенсію інваліда і додаток за зранення дістає ся від першого сего місяця, що наступає по супровіті.

Додаток за зранення тратиться в наслідок смерті та з причини вимандрування (перенесення) з австро-угорської монархії.

Пенсія інваліда кінчить ся з хвилию смерті.

Додатку за зранення не можна нараз побрати яко одноразову відправу.

Приют для інвалідів.

Хто осліп в військовій службі, або був ранений так тяжко, що йому потрібно особливої опіки і надзору, той має право домогати ся, щоби його прийняли до військового приюту для інвалідів. Він дістає мешканє, проживу, одїж і винагороду після шаржі, яку мав при війську та додаток за зраненє.

Пенсії офіцерів інвалідів.

Чинні і резервові офіцери є під кожним зглядом так що до пенсії інваліда, як і що до додатку за зраненє ліпше поставлені, як прочі жовніри. Офіцерам-інвалідам не признає ся на якийсь час пенсії, ані не відбирає ся їм пенсії, їх пенсії є сталі. Їх інвалідські пенсії виносять $\frac{1}{3}$ часть сталої гажі, а найменша 600 К. річно. Додаток за зраненє виносить у офіцерів 33 К. 33 сот., 66 К. 67 сот. і 150 К місячно.

IV.

Яке заосмотренє дістають вдови і сироти по погибших.

Закон з 1887 р. признає пенсії вдовам і сиротам по погибших жовнірах. Пенсія належить ся без огляду на се, чи жовнір помер на війні, чи з причини війни; се обоятно, чи він упав перед ворогом, чи помер в наслідок ран, що їх дістав в війні, чи в наслідок иншого ушкодження, коли лише оно повстало в повненю служби, а без власної вини жовніра, чи смерть наступила за-для заразливих хоріб, яких набавив ся на службовім місци, чи в шпиталю, чи смерть спричинили воєнні труди.

Вдовичі пенсії.

Вдовича пенсія виносить в перших 6 місяцях по смерти мужа таку суму, як даток на удержанє, який поби-

рала жінка в часі служби мужа. Коли вона не побирила ніякого додатку, бо удержувала ся з власного доходу, але сей дохід стратила по смерті мужа, то її належить ся за перших 6 місяців від смерті мужа сей додаток на удержанє.

Вдови, що недіставали ніякого датку на удержанє, дістають зараз по смерті мужів вдовичу пенсію, а ті, що діставали ще 6 місяців по смерті мужа даток на удержанє, дістануть вдовичу пенсію по упливі сих 6 місяців.

Вдовича пенсія виносить місячно для вдови по

простім жовніри	-	9 К.
фрайтрі		12 „
капрали		15 „
цугсфірері		18 „
фельдвєбли з поборами до 70 сот.		22 „ 50 сот.
фельдвєбли з висшими поборами . .		30 „
кадеті		37 „ 50 сот.

Шаржа розуміє ся лише дійсна, а не титулярна. Як довго вдова є неспосібна до праці, а притім ще бідна та без всякого заосмотрєня, дістає вона місячний додадок до пенсії в сумі 8 К.

Вдова дістає пенсію, без огляду на се, чи вона є бідна, чи богата.

Не дістане пенсії ся вдова, що в посліднім часі перед нарокованєм мужа не жила з ним, без гляду чи судово, чи без суду була розділена. Коли однак викаже, що вона не поносить ніякої вини в тім, що не жила спільно з мужем, то дістане пенсію.

Недістане ніякої пенсії вдова, коли перед, або і по смерті викаже ся її мужови тяжкий злочин, що спричинив би утрату інвалідської пенсії йому самому.

Коли вдова віддаєть ся, то стратить пенсію, однак дістане 12 місячну підправу.

На основі розпорядку міністерства красвої оборони з 8. марта 1915 виплачує ся замість вдовичої

пенсії даток на удержанє і по 6 місяцях від смерти мужа, що є о много користнійше, бо даток на удержанє є висший, як вдовича пенсия.

Сирітські пенсії.

Замість сирітської пенсії дістають сироти за перші шість місяців від смерти батька даток на удержанє, коли вони його діставали в часі служби батька.

Коли його не діставали, але їх маєткові відносини так змінили ся по смерти батька, що їм би належав ся даток на удержанє, то його дістануть в перших 6 місяцях від смерти батька.

Коли діти не дістають датку на удержанє, то їм належить ся сирітська пенсия від першого дня сего місяця, що наступає по смерти батька. Прочі діти дістануть сирітську пенсію по 6 місяцях від смерти батька.

Пенсия належить ся лише правесним або легітимованим дітям, а не неправесним.

Пенсия виносить на кожду дитину 4 К. місячно, як довго мати побирає вдовичу пенсію.

Коли помре мати, або стратить свою пенсію з иншої причини (віддала ся), то сирітська пенсия виносить 6 К. місячно.

Шаржа батька не впливає на висоту пенсії. Синам виплачує ся пенсію до скінченого 16 року житя, дочкам до 14 року житя. Коли вони ходять до школи, то пенсію виплачує ся їм аж до покінчення студий, хоч би до 24 року житя.

Коли викажуть, що їх батько поповнив злочин, то пенсію відбирають.

Кілько може виносити пенсия вдови і сиріт разом?

Закон постановляє, що пенсия вдови і сиріт не може виносити більше, як 45 К. місячно. Коли би обі пенсії за-для великого числа сиріт мали виносити більше, то вдова поби-

рає припадаючу їй повну місячну пенсію, а сиротам обриває ся пенсію так, щоби обі пенсії виносили разом 45 К. місячно. Коли число сиріт управнених до побору пенсії зменшить ся, то прочі можуть дістати вже більше, але не більше як 45 К. разом з вдовою.

Коли мати не побирає пенсії, то всі сироти разом не дістають більше, як 30 К. місячно. Сирітську пенсію виплачує ся до рук матери, або опікуна.

Замість сирітської пенсії дістають сироти на основі покликаного розпорядку міністерства краввої оборони з 8. марта 1915 додаток на удержанє і по 6 місяцях від смерти батька аж до нового зарядженя.

Чи дістають яке заосмотрене прочі крєвні погібшого?

Крім жінки і правесних та легітимованих дїтїй не дістають прочі крєвні погібшого нїякої пенсії, а лише даток на удержанє через 6 місяців від смерти. Коли хтось загубив ся, а військові власти уважали його за погібшого та крєвним його по 6 місяцях не виплачували нїякої підмоги, то має ся їм виплатити підмогу, коли покаже ся, що він не погіб, лише прим. дістав ся до неволї. (Гляди: Додаток стор. 39.)

Де треба зголошувати ся о пенсії.

Хто побирає даток на удержанє, не потребує доносити власти про смерть або заподїанє їх живителя. Вже сама власть подбає про се, щоби розслїдити, що стало ся з жовніром, бо вона є інтересова в тїм, чи має платити даток на удержанє, чи вдовичу та сиритинську пенсію, що є менша, як сей даток.

Коли крєвні не дістають датку на удержанє, то вони мають ся зголосити о пенсію по погібшїм до своєї громадської старшини, а коли се не помагає, то до свого староства.

Вдови і сироти по офіцерах.

Пенсії вдов і сиріт по офіцерах активних і резервових, що упали в борбі, або з причини війни померли, є о много вищі. Вдова по лейтнанті дістає місячно 93 К. 75 сот., по оберлейтнанті 112 К. 50 сот.; дитина лейтнанта дістає місячно 18 К. 75 сот., а дитина оберлейтнанта 22 К. 50 сот. Дитина, що утратила обоїх родичів, дістає половину пенсії матери, отже по лейтнанті 46 К. 87 сот., по оберлейтнанті 56 К. 25 сот.

Пенсія вдови підвисшає ся після раніи офіцера до місячної квоти 675 К., а так само підносить ся і пенсія дитий.

Пенсія сироти по офіцирі виплачує ся до скінченого 24. року житя, хиба, що дитина скорше дістане заосмотрене прим. пенсію урядника. Вдова по офіцирі не дістає відправи, коли віддасть ся, але як знова повдовіє, то дістає давнійшу пенсію.

На основі найвисшої постанови з 28. марта 1915 мають жінка і дити тих офіцирів і фенріхів та на рівні з ними поставлених, що впали, або впадають в бою, або померли та помруть протягом року з ран і военних трудів, дістати пенсію і додаток на вихованє в дорозі ласки о одну рангу вище, як упавші мали, коли би вони були протягом 6 місяців ту рангу дітали, як би були жили.

Додаток на вихованє сиріт, упавших ґажистів і пенсії вдов по них підвисшає ся о половину.

На основі найвисшої постанови з 25. марта 1915 заряджено, що аж до законного управильнення фенріхи і на рівні з ними поставлені зрівнує ся з ґажистами XII. раніи так що до їх власного заосмотреня, як і що до заосмотреня їх осиротілої родини, а штабових фельдвєблів зрівнує ся, що до їх особистого заосмотреня з Bootsmanmaat-ом, а що до заосмотреня їх осиротілої родини з ранією Oberbootsmanmaat-а маринарки з закона з 1887 р., а в дорозі ласки має ся їм такі побори признати, а се від 31. липня 1914.

V.

Чого має військо право домогатись від людности і і що за се тій людности належить ся?

На підставі закона з 26. грудня 1912 ч. 236 в. з. д. може військо в часі війни жадати від людности для військових цілей роботи особистої, підвод з кіньми або іншою худобою потяговою, відступлення недвжимостий, себто ґрунту та будинків, достарчення поживи для людей та паші або збіжа для худоби, відступлення звірят домашних на заріз і взагалі всего, що має людність в посіданю, а що для війська покаже ся потрібним. За все те належить ся винагорода і відплата зі сторони скарбу військового.

I. Роботи особисті.

Яких робіт особистих і від кого має право військо жадати?

Військо може від мущин спосібних до роботи, що не належать до війська, а не скінчили ще 50 літ жадати таких робіт поза боевою лінією, які відповідають їх звичайному занятю. Від селян, рільників може жадати отже робіт земних при будові шанців, всяких укріплень, доріг, мостів, при перевозі припасів живности і т. п. Як військо зажадає, мусить кожний такої роботи піднятись і її виконувати. До робіт довше триваючих не можуть против своєї волі бути приневолені самостійні сільські господарі або такі, яких родина через довгу їх неприсутність не могла-би ніяким способом утриматись.

Яка відплата належить ся за роботи особисті?

За роботи особисті належить ся платня від кожного дня, а крім сего кошти подорожи на місце робіт там і назад.

Платня денна виносить для тих, що є заняті плеканєм ранених і хорих 8 К., — для тих що є уживані як побічні робітники при плеканю ранених та хорих, машиністи, механіки, кондуктори або ковалі — або провідники при транспорті худоби 5 К., — а для всіх інших робітників, що є заняті як фірмани, погонячі від худоби або інші звичайні робітники 3 кор. Як робітник є зайнятий лише в своїй громаді, а платня денна робітника в тій громаді є менша як 3 К., то йому належить ся та низша платня.

Як робітникови дає військо поживу в натурі і то таку яку мають жовніри, т. є. сніданє, обід та вечеру — то відтягаєсь йому від денної плати за цілий харч по 1 К. 70 сот., за сам обід з цілою порцією мяса по 1 К. 15 сот., за сам обід з половиною порції мяса по 85 сот., за саму вечеру з цілою порцією мяса по 69 сот., за саму вечеру з половиною порції мяса по 39 сот.

Що більше ще належить ся тим, що дають свою роботу особисту для війська?

На случай недуги з якої будь причини, належить ся їм безплатне місце в шпиталях військових і безплатне за той час удержанє в шпиталях — а крім сего мають они право через той час побирати половину своєї денної платні.

Колиб з причини своєї роботи, т. є. випадку, який через визначену роботу злучив ся, робітник утратив жите — або став неспосібним до праці, — то єго родина а коли він жиє, то і він сам мають право до таких поборів, як родини осіб військових, що представлене є в III. уступі сего поученя.

2. Підводи для війська.

Кождий господар, що має худобу потягову (коні, воли), обовязаний є на кожде жаданє війська дати до єго ужитку

підводи які може достарчити і яких військо запотребує. Так само на жаданє війська має сам господар — або даний ним заступник бути фірманом при тих підводах.

Що належить ся властителям за підводи?

За підводу двокінну за один день	6 К.
За підводу однокінну за один день	4 „
За підводу з парою волів денно	5 „
За пару коней без воза до потягу з упряжю денно .	4 „
За одного коня або вола до підводи денно	2 „
За одного коня під їздця верхом денно	3 „

Крім сего належить ся від скарбу військового пожива для коний або волів — утриманє в добрім стані возів, упряжи і кованє коний.

Фірманови належить ся так, як представлено в попереднім уступі денно по 3 К.

Все те має платити скарб військовий почавши від дня забраня аж до дня, як віддасть підводу властителям назад — а як віддасть не в тім місці, де забрано, то має ще платити за тільки днів, кілько треба, щоб підвода могла вернути до того місця, де була взята, рахуючи на одну добу 40 кілометрів, т. є. около 5 миль дороги.

Що належить ся властителям за коротке (переходове) ужитє підводи і худоби потягової на місци?

Відплата — про яку сказано в попереднім уступі — розумієсь лише на случай, як військо бере підводу або худобу до довшого ужитку — а не лише одноразово на час короткий на місци.

Може лучитись однак так, що військо потребує підводи лише на короткий час в місци або в найблизшій окруженю. Тоді бере оно підводу або на один день, або на пів дня.

На один день розумієсь — коли від виїзду підводи з дому до повороту минає не більше як 16, на пів дня коли минає не більше як 8 годин. В першій случаю належить ся така сама заплата, як представлено в уступі попереднім, в другім лише половина її.

Але фірманови не платить ся нічого, і сам властитель має жити худобу.

Яке має право властитель в случаю знищення або ушкодження воза і звірят потягових?

Коли віз пропав або є зовсім знищений, коли коні або воли погибли або стали зовсім не спосібні до потягу і тим самим і вартість їх значно зменшилась, має властитель право жадати від скарбу військового відшкодованя.

Не має сего права, як шкода наступить з його вини або фірмана ним поставленого. Не має права також жадати відшкодованя за звичайне з'ужитє, яке зі звичайним уживанєм підводи є правильно сполучене.

3. Будинки і ґрунта.

Властитель будинків і інших нерухомостей, як площ, ґрунтів, пасовищ, огорів, лісів, є обов'язані всі ті нерухомости на жаданє війська відступити на воєнні потреби і то або на уживанє, або до довільної розпорядимости війська.

Що розуміє ся під уживанєм і які права має за се властитель.

Уживати може військо будинки і ґрунта відповідно до їх призначеня і за се уживанє має властитель побирати відплату, якої висоту установляєсь комісійно. Якби через уживанє військом були они знищені або ушкоджені, то за се належить ся властителю відшкодованє, яке також комісійно має бути означене.

Не платить ся нічого за уживанє будинків, які стоять пусто і ніякого доходу не приносять, вільних площ, пасовиск, лісів і ґрунтів в такім часі, в яким они звичайно стоять неуправлені.

Що розуміє ся під відступленем будинків до довільної розпорядимости? Які тоді має права властитель?

При відступленю будинків до довільної розпорядимости може військо ті будинки перероблювати або зовсім знищити. Тоді належить ся властителеви відшкодованє вартости будинку, яке має бути усталене комісією перед відступленем або збуренем будинку.

Властитель такого будинку, який має бути збурений, має право жадати, щоб військо сей будинок на власність від него купило.

З другого боку військо має право всюди там, де яка будь недвижимість потрібна є чи то до уживаня, чи до вільної розпорядимости, купити її від властителя на власність дорогою вивласненя.

Що належить розуміти під „комісійним“ означенем вартости або шкоди?

Закон приписує, що до сего оціненя має бути поликана комісія, в якої склад має входити один представитель староства, один військової а один державної власти скарбової. Знаємо однак, що в дуже многих случаях такої комісії зовсім не покликувано і будинки були відступлені на ціли воєнні без її участи.

4. Обовязок давати війську утриманє або поодинокі артикули живности в натурі.

Господарі мають обовязок давати для війська поживу (харч) готову, або давати їм зі свого господарства поодинокі

артикули живности (худобу, збіжжя або ярину) в натурі. За все те належить ся їм заплата.

Який має бути харч готовий і що за него належить ся?

Там де військо зажадає харчу готового, то має припадати на одну людину денно: 700 грамів хліба, 40 грамів паленої кави, 25 грамів цукру, 400 грамів свіжої волонини, 140 грамів ярини, а до того $\frac{1}{2}$ літра вина або $\frac{3}{4}$ літра пива. За се належить ся господареві денно 1 К. 79 сот.

Що належить ся за доставлені з господарства артикули поживи?

Після тарифи виданої міністерством оборони краввої розпорядженем з 14. падолиста 1914, ч. 326 належить ся за один сотнар метричний пшениці 31 К., жита 22 К., ячменю 19 К. 10 сот., вики 17 К. 50 сот., кукурузи 17 К. 50 сот., за один сотнар муки пшеничної на хліб 43 К., житної 33 К., муки пшеничної на біле печиво 44 К., до варення 46 К., кукурудзяної 30 К. 70 сот., за один кілограм хліба пшеничного 41 сот., житного 37 сот., мішаного 39 сот.

За оден сотнар метр. рижу 46 К., круп 40 К., грисеу 54 К., фасолі 37 К., сочевиці 70 К., гороху в стручках 45 К., гороху лусканого 56 К., проса 44 К., бульби 8 К., иншої свіжої ярини кілограм 22 сот.

За достарчені живі звірята признає тарифа за 100 кіло живої ваги при волах і коровах 90 К., вівцях 60 К., свинях 120 К., телятах 120 К., козах 60 К., за кіло масла 3 К. 50 сот., сира 2 К. 50 сот., за один сотнар метричний сїна 9 К., соломи 5 К., грисеу для худоби 12 К.

Військо має право крім сего пускати коні або инші звірята ведені з тренами на пасовиска, а виїмково навіть на збіжжя. За се належить ся відшкодованє на основі оцінки шкоди знатоком на підставі звичайної вартости паші або збіжжя в часі жнив, а як ходить лише о саму пашу, то обо-

в'язане військо платити так само, як платить ся звичайно в громаді за пасовиско.

Як має переводитись оцінка через знатока?

Оцінку тую має перевести зверхність громадська прибравши до того знатока (таксатора) установленого староством.

5. Коли належить ся відплата або відшкодоване і які средства прислугують людности, щоб дійти свого права?

Заплата за все, щолу дність робить або дає для війська, як тут в уступах 1—4 представлено, отже за роботи особисті, підводи, відступлені будинки і ґрунти, достарчену поживу в натурі, харч, забрану військом худобу і продукти господарські, як також виноградного шкід, які при тій нагоді людність понесе, а про які в повисших уступах згадано, належить ся людности по можности зараз готівкою. Де се не є можливе, там має військо на письмі дати поквітоване.

Так той, що робив або дав щось для війська взглядно поніс шкоду, а не дістав готівки лише поквітоване, як і той, хто є з признаної йому заплати не вдоволений і уважає що стає ся йому кривда, має право своє жадане зголосити і доходити своєї кривди.

Коли має наступити се зголошене?

Зголошувати належить жадане що до заплати або відшкодовання найпізнійше в часі шести місяців, який починаєсь від хвилі, як оголошеним буде, що обовязок людности до роботи і достав для цілий війни скінчив ся, отже по скінченню війни.

Закон про свідчення воєнні, якого головні постанови тут представлені, постановляє, — що має бути окремим роз-

порядженем оголошене, з яким днем розпочинає закон сей обовязувати, а так само має вийти окреме розпоряджене постановляюче, з яким днем він перестав обовязувати.

Як мала вибухнути війна, то було видане розпоряджене 25. липня 1914, яким оголошено, що закон сей починає обовязувати з днем 26. липня 1914, а так само по скінченій війні буде видане розпоряджене, котра постановить день, з яким сей закон перестане обовязувати. І від сего дня зачне рахуватись остаточний шестимісячний термін, в яким мають жаданя ті бути зголошені.

Зголошене можна вносити однак і вчасніше, отже і перед скінченем війни.

Як і у кого належить жадане зголошувати?

Зголошувати має кождий до своєї зверхности громадскої устно або письменно. Очевидно, що ліпше зголошувати письменно. До зголошення письменного не потреба стемпля і не є приписана ніяка форма, може єго отже кождий сам собі написати, хто лиш уміє писати звичайними простими словами.

Коли розходить ся о заплату або відшкодованє, на яке хтось не дістав готівки, а лише квіт, або хоч дійстав готівку — але не є з суми признаної йому вдоволеній, то належить в першім случаю долучити до зголошеня квіт — в другім случаю виказати, для чого назначену йому відплату або відшкодованє уважає недостаточним.

Коли комусь не дали квіту за забрані продукти або худобу, як ся часто лучає, то нехай опише докладно в поданю, що йому забрали, як також кільки се, що йому забрано було варто і покличе на се можливо найвіродостойніших сьвідків, які при тім були і правду можуть ствердити. Добре також в такім случаю долучити урядове посьвідченє зверхности громадскої, якеби стверджувало, що просячому забрано і яка вартість сего була.

Може лучитись так, що комусь дано квіт, але він не є вдоволений з суми, яка є на квіті і жадає висшої. В такому случаю належить представити, на чім він опирає свій висший рахунок і також покликатись на свідків або знатоків громадських і по можности долучити свідоцтво уряду громадського.

В случаях, де розходить ся о відшкодоване і де закон — як висше представлено — приписує, що вартість повинна була, заким ще шкода наступила, стверджена бути комісійно — (прим. вартість підводи, яка потім зістала знищена, — вартість будинку, який потім зістав збурений) — дуже часто, а майже переважно таке оцінене комісійне не було зовсім переведене, бо забирано людности потрібні для війська річи в поспіху, серед заколоту і тревоги воєнної, де на які будь розправи і доходження комісійні не було ні часу ні місця. В таких случаях, той хто доходить шкоди повинен се виразно зазначити, що комісійного оцінення не було і для чого не було і бути не могло, і рівнож свідками або знатоками (таксаторами) громадськими і посвідченням зверхности громадської ствердити свою шкоду.

Яке є поступоване з зголошеннями о відплату і відшкодоване.

Зверхність громадська має передати зголошене староству. Як розходить ся о саму виплату квіту, на яким вже є усталена сума, а сторона на неї ся годить, то староство предкладає просто квіт Міністерству війни, яке на його руки висилає гроші для сторони.

Як сума не є усталена, або сторона не вдоволена, то справа йде до установленної комісії для провірення зголошень. Відтак іде справа до комісії краєвої при Намісництві, а в кінци рішає комісія центральна у Відни, зложена з представителів міністерств війни, оборони краєвої і скарбу. Тая комісія рішає остаточно і против сего рішення нема вже відклику.

Якби з рішенням зволікано, належить жалуватись прямо до міністерства оборони краю у Відні звичайним поданем без стемпля.

Так само в тім самім терміні і в той сам спосіб як претенсії що до заплати або відшкодованя, зголошувати належить претенсії родин тих людей, що їх військо взяло на роботу, а яких тим родинам в часі війни не виплачено.

Ніколи не належить відступати або продавати тих не-виплачених претенсій о заплату або відшкодоване всяким посередникам, що будуть крутитись по війні між народом і видурювати їх за пів дармо, а треба доходити їх самому і звертатись о поміч до повітових організацій наших політичних і господарських, до філій „Сільского Господаря“, та до наших українських послів.

VI.

Полекші для довжників на час війни.

Моратория.

Зараз з хвилею виповідження війни вийшло цісарське розпорядженє, яким продовжено термін заплати всяких довгів і зобовязань так осіб приватних як і інституцій публичних (банків, кас, асекурацій) найперше на днів 14, а опісля нові розпорядженя, які видають ся що 2—3 місяці з деякими змінами, продовжили сей термін дальше так, що він певно продовжений буде до кінця війни.

З обовязуючих під тим зглядом постанов представляємо лише найважнійші, які видано окремо для Галичини і Буковини і які мають інтерес для нашого рілничого населеня.

В чім лежить головне значіне мораторії.

В тім, що від довжників, які мають своє замешканє, господарство, уряд або ремісло в Галичині або Буковині не

можна жадати заплати таких довгів і претенсій, які має віритель до довжника з інтересу заключеного перед 1. серпня 1914 скорше, аж кінчить ся мораторія.

Приміром як хто позичив другому гроші в марті 1914. і довжник обов'язав ся віддати за пів року, т. є. в вересні 1914, то віритель не може жадати звороту в вересні, а мусить ждати часу, аж мораторія скінчить ся.

Мораторія — як сказано више — продовжуєсь що пару місяців новими розпорядками. — Остатнє — до часу, як се пишемо — розпорядженє продовжило її для Галичини і Буковини до 30. червня 1915.

Під ту мораторію підпадають всякі претенсії, чи то з довгів приватних, чи банкових, чи векслів.

Також не робить ніякої різниці, як довжник тепер часово не мешкає в Галичині — як є збігцем і мешкає в иншій краї, бо постійним замешканєм його є все Галичина, — отже і від него заплати довгу жадати не можна.

Чи всі претенсії підпадають під мораторію.

Є такі претенсії, що мимо мораторії мусять бути заплачені, а іменно:

1. слугам і зарібникам мусить ся в час виплатити за-служенину і винагороду за роботу;

2. чинші найму або аренди мусить ся також безусловно платити;

3. коли хтось продав другому якусь річ перед 1. серпня 1914, а мав доставити її по 1. серпня 1914, то має право жадати заплати за ту річ помимо мораторії;

Приміром продав господар на весну 1914 наперед збіже, яке мав доставити доперва по жнивах, отже по 1. серпня 1914 — відплати за се збіже може жадати мимо запавшої мораторії.

4. оплати належні до каси хорих;

5. рати і проценти від позичок інтабульованих на ґрунті;

6. належитости, які має хтось платити другій особі на утриманє, прим. присуджені аліменти для неслубної дитини — або розведеної жінки;

7. належитости, які хтось винен з якої будь причини Товариству Червоного Хреста або тим фондам, що є призначені на поміч для війська або для родин осіб військових.

Ті всі претенсії під 1.—7. мусять бути на час заплачені помимо мораторії.

Однак і що до тих претенсій прислугує довжникови право жадати від суду, щоби термін до заплати визначив довший як звичайно, а суд є се обов'язаний зробити, коли переконаєсь, що скоро заплата довжникови є неможлива, а через довшу проволоку віритель не потерпить значно великої шкоди.

Окремі постанови що до асекурації.

Що до заплати премії.

Всі асекурації мають постанову, що обезпечений, котрий не заплатить в приписанім терміні премії, тратить право до відшкодованя. На час війни зміняє се закон в сей спосіб:

Як хто асекуруєсь довше як один рік, а премії не заплатить, то ще через те не пропадає йому відшкодованє. Вільно однак йому до 14 днів по упливі терміну, в яким мав заплатити премію, заявити асекурації, що не хоче ся дальше асекурувати і тоді контракт обезпеченя розв'язуєсь і ані він асекурації ані асекурация йому нічого платити не має обов'язку.

Як сего не заявить, то значить, що асекурация остає в силі і по війні буде мусів заплатити залеглі премії. Як хто асекуруєсь доперва перший рік, то мусить заплатити премію на час, бо инакше тратить право до відшкодованя.

Що до видплати відшкодованя.

Як серед того часу, в яким обов'язує моратория, наступить шкода, від якої хтось обезпечував ся, то:

1. при обезпеченнях на житє, виплачуєсь відшкодоване лише до висоти 500 К., а як хтось мусїв обезпечуватись на житє, для того, щоби отримати позичку, лиш до висоти 200 К.;

2. при таких обезпеченнях на житє, де хтось обезпечив ся лише на случай утрати житя в війні, а сей випадок зайшов, належить ся виплата цілого відшкодованя без ограниченя;

3. при всіх інших обезпеченнях, одже від огню, граду і т. п. належить ся виплата до висоти 400 К.

Розумієсь, що по війні мусить асекурация виплатити обезпеченому також і недоплачену надвижку відшкодованя.

Окремі постанови що до вкладок щадничних і на рахунок біжучий.

а) Вкладки шадничі.

Хто перед 1. серпня 1914 вложив гроші на книжку ощадности, то може підчас мораторії домагатись звороту:

а) коли вложив в Банку краєвім, якій будь касї ощадности або в Банку акційнім (як прим. наш Земельний Банк гіпотечний), по 200 К. на одну книжочку місячно;

б) на книжочки товариств кредитових і задаткових як прим. у нас „Дністер“, Союз Кредитовий і всі наші Каси задаткові по 100 К. місячно;

в) на книжочки Кас Райфайзена по 50 К. місячно.

б) Вкладки на рахунок біжучий.

а) При вкладах в Банку краєвім і в Банках акційних має віритель право кожного місяця вибрати 3% тої суми, яка була на рахунку перед 1. серпня 1914 з тим однак, що найнижша границя виносить 400 К., а найвисша 1000 К.

б) При виплатах в щадницях і товариствах кредитових має право побирати місячно 2% сеї суми з тим, що найнижша границя виносить 200 К., а найвисша 500 К.

в) При вкладках на рахунок біжучий в Касах Райфайзена так само як при вкладках на книжочки лише по 50 К. місячно.

При вкладках чи то на книжочки, чи то на рахунок біжучий вложений по дни 1. серпня 1914 може вкладник виймати без всякого ограничення і не є вязаний мораторією.

Які ще наслідки вжуть ся з мораторією?

Від тих претенсій, яких по причині мораторії доходити не можна, мимо сего рахують ся від часу, як они стали платними — установлені або законом означені відсотки.

Цілий час, як є мораторія, перестає упливати речинець задавнення тих претенсій так, що по війні они в кождий спосіб з відсотками мусять бути заплачені.

VII.

Постанови законні що до веденя господарства в воєнний час.

Забезпеченє робіт пільних і жнив.

На основі розпорядження цісарского з 5. серпня 1914 ч. 199 в. з. д. видало міністерство рільництва в порозуміню з міністерством справ внутрішних розпорядженє з 5. серпня 1914, ч. 200 в. з. д. і з 15. лютого 1915, ч. 38 в. з. д. в яких містять ся такі постанови:

Щоби всюди були забезпечені роботи пільні і жнива, має в кождій громаді бути установлена комісія за-для жнива з 3—7 членів після числа людности.

На чолі її має стояти начальник громади або установлений ним член зверхности громадської, — місцевий сьвященник, учитель, лікар громадский або окружний, як є такий в громаді — представник місцевих організацій рільничих (у

нає кружок „Сільського Господаря“) і поодинокі розумні і совісні рільники.

Діяльність тої комісії розтягає ся і на двірський обшар і для того там, де є обшар двірський, має бути покликаний до комісії також і його заступник.

Обовязком комісії є передовсім дбати о се, щоби всі роботи пільні і жнива були в громаді на час і в відповідний спосіб зроблені.

Передовсім не сьміє бути в громаді ані одного кусника землі неуправленого і незасіяного.

Як господар є на місці, то він є обовязаний всі свої ґрунта управити і обсіяти, а то під караю грошевою до 1000 К. або арешту до одного місяця.

Комісія має того припильнувати і донести зверхности громадській, якби котрий господар якубудь часть свого ґрунту лишив не обсіяну.

Комісія має дальше старатись, щоби були оброблені і обсіяні ґрунта тих господарів, яких в громаді нема, а передовсім тих, що є на війні, чи то яко жовніри, чи яко покликані до ріжнородних робіт для цілій воєнних і для того має комісія завчасу уложити собі виказ таких ґрунтів.

Як до оброблення і засіяння тих ґрунтів ніхто не зголосить ся добровільно, то має комісія покликати до сего примусово інших місцевих людей — мушчин і жінок — які сему візваню опиратись не сьміють і можуть бути до роботи карами грошевими і арешту через власть політичну приневолені. Увільнені є від таких робіт лише особи хорі, публичні урядники і слуги, священики, лікарі, ветеринарі, акушерки і особи заняті плеканєм хорих, — самотійні господарі і їх слуги о скільки такі самі роботи мають ще сповняти в своїм власнім господарстві, так само промисловці і в промислі заняті робітники, о скільки для руху підприємства є конечні. Покликані до пільних робіт, о скільки є зарібниками, мають право до платні за роботу від того, на чийм ґрунті роблять.

Таксамо як робітників, має комісія право зажадати примусово худоби до роботи і знарядів господарських,

від тих, що їх вже для свого господарства не потребують прим. від дворів, а як нема робітників в місци, спровадити робітників замісцевих. Комісія рішає більшістю голосів, в разі рівності переходить та гадка, за котрою заявляє ся начальник громади.

Проти рішень комісії нема рекурсу, однак староство має право зносити ті рішення з уряду.

Коли зайде таке, що комісія не є в силі сама постаратись о оброблене і засіяне ґрунту, якого властитель з причини війни є неприсутний в громаді, то має о тім донести громаді, а тоді громада сама має тим обробленем і засіянем зайнятись на кошт доходів з того ґрунту.

Взагалі кожда громада має в році 1915 обовязок, наложений на неї рескриптом міністерства рільництва з 3. марта 1915, ч. 55 в. з. д. всі ті ґрунти, які би до 15. цвітня 1915 не були оброблені і засіяні — засіяти або засадити такими ростинами, яких плоди служать поживі людей або звірят домашних. Коли громада не зробить сего до 23. цвітня 1915, то староство обовязане віддати такі ґрунти до оброблення і засіяння громадам сусідним або третім особам. Для того обовязані є громади найдалше до 25. цвітня 1915 виказ таких ґрунтів предложити староству. До того, кому віддана буде управа, належатись має сегорічний дохід, колиб він однак піднявшись управи ґрунту не засіяв або не засадив, підпадає карі грошевій до 1000 К. або арешту до одного місяця.

Заборона продажу наперед збіжа в р. 1915.

В дни 2. цвітня 1915 вийшло розпоряджене міністерства, яке забороняє продавати на перед так цілий збір жнива, як також і збіже зі жнив в р. 1915, перед днем 1. липня 1915.

Якби хто перед тим часом збіже з свого поля наперед продав, то така продаж є неважна, а так продаючий як і купуючий, а навіть і посередники при такій продажи карані мають бути карами грошовими до висоти 5000 К. або арештом до шести місяців.

Як хто продав збіже зі жнив сегорічних ще перед оголошенем сего розпорядження, т. є. перед днем 2. цвѣтня 1915 то виправді за те караним не буде, але продаж є неважна, так що продаючий не може проданого збіжа купцеві доставчувати, а має йому звернути ті гроші, які дістав на ціну купна.

Розпорядженє се не відносить ся до продажу збіжа Скарбови військовому, яке є дозволене і не ограничене.

VIII.

Додаток.

Закон з 26. грудня 1912. в. з. д. ч. 237 постановляє, що родині погібшого жовніра виплачує ся до 6 місяців від дня смерти запомогу, а по 6 місяцях пенсію і то лише жінці і дітям, а прочим кривним не виплачує ся ніякої запомоги.

Ті пенсії є дуже малі. Щоби бодай в части поправити долю вдів і сиріт, поручило міністерство краєвої оборони розпорядком з 8. марта 1915. від. XVII ч. 4971 виплачувати і по 6 місяцях від дня смерти запомогу тим членам родини, що побирали до сего часу запомогу.

Так само має ся виплачувати запомогу родині інвалідів, що не можуть задля каліцтва заробляти на удержанє рідні.

В обох випадках виплачує правительство запомогу з ласки; і тому рідня не має права жадати запомоги, як правительство не схоче виплачувати сеї запомоги. Правительство думає постарати ся о ухваленє парламентом закона про заосмотренє вдів і сиріт по погібших та родин інвалідів. До сего часу, доки сей закон не буде ухвалений, поручило правительство виплачувати провізорично родині погібших і цілковитих калік до тепер побирану запомогу. (Порівн. стор. 9. уступ: Від коли належить ся запомога?)

Табеля поборів вдів і сиріт по офіцерах.

Міністерство внутрішних справ видало табелю поборів вдів і сиріт по офіцерах і жовнірах сталого війська (мари-

нарки), краюї оборони і загального ополчення, що впали в борбі, або померли в наслідок ран та воєнних трудів, на основі законів з 27. цвітня 1887, в. з. д. ч. 41, з 28. марта 1896, в. з. д. ч. 48 і з 19. марта 1907, в. з. д. ч. 86.

1. Вдови по офіцерах і ґажистах з офіцерською ранґою.

Пенсія після § 1. зак. з 19/3 1907. в. з. д. ч. 86.		50% додаток до пенсії після § 5 зак. з 21/4 1887. в. з. д. ч. 41	Разом
XII. ранґа	700 К	350 К	1050 К
XI. "	750 "	375 "	1125 "
X. "	900 "	450 "	1350 "
IX. "	1000 "	500 "	1500 "
VIII. "	1200 "	600 "	1800 "
VII. "	1500 "	750 "	2250 "
VI. "	2000 "	1000 "	3000 "
V. "	2500 "	1250 "	3750 "
IV. "	3500 "	1750 "	5250 "
III. "	5000 "	2500 "	7500 "
II. "	5400 "	2700 "	8100 "
I. "	5400 "	2700 "	8100 "

2. Сироти по офіцерах і ґажистах у офіцерською ранґою:

Сироти (без батька):		Круглі си- роти (без родичів):	
Додаток на вихованє на кожду незаосмотрену дитину до 24. року жита (1/5 часть вдовичої пенсії, найвисше 500 К річно).		Ціла сума додатків на вихованє для всіх дітйй ви- носити може тільки, що пенсія вдови (§ 3. зак. 19/3 1907, в.з.д. ч.86.	Конкретуаль- ний додаток на вихованє сиріт без ро- дичів, або си- ріт, котрих мати не поби- рає пенсії, § 4. зак.з 19/3 1907, в. з. д. ч. 86.
XII. ранґа	210 К	1050 К	525 К
XI. "	225 "	1125 "	562.5 "
X. "	270 "	1350 "	675 "

Сироти без (батька):		Ціла сума додатків на виховане для всіх дітей вносити може тільки, що пенсія вдови (§ 3. зак. ^{19/3} 1907, в.з.д. ч. 86.	Круглі сироти (без родичів):	
Додаток на виховане на кожду незаосмотрену дитину до 24. року життя (^{1/5} часть вдовичої пенсії, найвисше 500 К річно).			Конкретуальний додаток на виховане сиріт без родичів або сиріт, котрих мати не побирає пенсії, § 4. зак. з ^{19/3} 1907, в. з. д. ч. 86.	
IX. ранга		300 К	1500 К	750 К
VIII.	"	360 "	1800 "	900 "
VII.	"	450 "	2250 "	1125 "
VI.	"	500 "	2500 "	1500 "
V.	"	500 "	2500 "	1875 "
IV.	"	500 "	2500 "	2625 "
III.	"	500 "	2500 "	3750 "
II.	"	500 "	2500 "	4050 "
I.	"	500 "	2500 "	4050 "

3. Вдови по погібших ґажистах з урядничого цивільного стану побирають пенсію, яка належить ся після військової ранги їх мужів. Коли ся пенсія є низша, чим би їм ся належала після урядничних норм, то війскову вдовичу пенсію підвисшає ся до висоти цивільної урядничної пенсії; крім того побирають 50% додаток (§ 6. зак. з ^{27/4} 1887, в. з. д. ч. 41.).

То само тичить ся додатків на виховане сиріт (§ 17. зак. з ^{27/4} 1887, в. з. д. ч. 41.).

Анальоґічне приноровленє сих приписів до вдів і сиріт по жовнірах, що були цивільними урядниками.

4. Вдови по ґажистах (без офицерської ранги) побирають ^{1/3} часть активних поборів їх мужів, однак найменше 400 К річно, як вдовичу пенсію (§ 2. зак. з ^{19/3} 1907, в. з. д. ч. 86.).

Що до додатків на виховане сиріт, (без батька) і круглих сиріт (без родичів) і сиріт, що їх мати не побирає пенсії, мають анологічне приноровленє постанови про сироти по офицерах (§ 34. зглядно § 4 зак. з ^{19/3} 1907, в. з. д. ч. 86).

Приписи і табелю поборів вдів і сиріт по жовнірах поміщено в книжочці на своїм місці.

Родинам військових робітників і візників (форшпанів) належить ся заемога.

Військова управа виконує потрібні для воєнних операцій роботи наймленими робітниками, ополченцями і робітниками, яких покликано до воєнної чинитьби.

Родині наймлених робітників не прислугує право жадати заемоги. Родина ополченців, призначених до робіт і робітників, покликаних до воєнної чинитьби, має право домогати ся заемоги в такій висоті, як родина покликаних до військової служби.

Повітові комісії заемогові мають при ухвалі заемоги узгляднити заробок покликаних до воєнної чинитьби робітників і, о скільки заробок сих робітників є менший, як заемога, що належить ся родині жовніра, виплатити родині робітника сю ріжницю.

Родині ополченців zatrudнених при воєнних роботах належить ся така заемога, як родині жовнірів.

Також родині форшпанів належить ся заемога, бо вони є робітниками покликаними до воєнної чинитьби.

ЗМІСТ.

Сторона

Вступне слово	3
I. Яка за допомога належить ся родині резервістів і ополченців, покликаних в наслідок мобілізації до чинної військової служби? . .	5
Яке покликане до чинної військової служби управнює до за допомоги?	5
Чи кождий член родини має право до за допомоги? . .	5
Що становить підставу управління до за допомоги? . .	6
З яких сум складає ся за допомога?	7
Кілько виносить денно даток на удержане і додаток на чинш?	7
Від коли належить ся за допомога?	8
Де треба зголосити ся о за допомогу?	9
Яка власть рішає за допомогів справи?	10
До чийх рук і в яких речинцях виплачує ся за допомогу? .	11
Прочі постанови закона	12
Яке заосмотрене має родина офіцирів, військових урядників і підофіцирів?	13
Підвисшене поборів родин полонених ґажистів і ґажистів аспірантів та інших підофіцирів	14
II. Яке заосмотрене дістають інваліди (каліки)? .	14
Кому належить ся пенсія інваліда?	14
Як висока є інвалідська пенсія?	16
III. Додаток за зранене	16
Відколи дістає ся пенсія і додаток	17
Приют для інвалідів	18
Пенсії офіцирів інвалідів	18

IV. Яке заосмотрене дістають вдови і сироти по по- гибших?	18
Вдовичі пенсії	18
Сирітські пенсії	20
Кілько може виносити пенсія вдови і сиріт разом?	20
Чи дістають яке заосмотрене прочі кривні погибшого?	21
Де треба зголошувати ся о пенсії	21
Вдови і сироти по офіцерах	22
V. Чого домагати ся має військо право від люд- ности і що за те тій людности належить ся?	23
1. Роботи особисті. Яких особистих робіт і від кого має право військо жадати?	23
Яка відплата належить ся за особисті роботи?	23
Що більше ще належить ся тим, що дають свою особисту роботу для війська	24
2. Підводи для війська	24
Що належить ся властителям за підводи?	25
Що належить ся властителям за коротке (перехо- дове) ужитє підводи і потягової худоби на місци?	25
Яке має право властитель в случаю знищення або ушкодження воза і потягових звірят?	26
3. Будинки і ґрунта	26
Що розуміє ся під уживанем і які права має за те властитель?	26
Що розуміє ся під відступленем будинків до довільної розпорядимости? Які тоді має права властитель?	27
Що належить розуміти під „комісійним“ означенем вартости або шкоди	27
4. Обязок давати війську удержане або поодинокі артикули живности в натурі	27
Який має бути готовий харч і що за него нале- жить ся?	28
Що належить ся за доставлені з господарства арти- кули поживи?	28
Як має переводитись оцінка через знатока?	29

5. Коли належить ся відплата або відшкодоване і які средства прислугують людности, щоби дійти свого права?	29
Коли має наступити се зголошене?	29
Як і у кого належить жадане зголошувати? . . .	30
Яке поступоване зі зголошеннями о відплату і від- шкодоване?	31
VI. Полекші для довжників на час війни	32
Моратория	32
В чім лежить головне значіне мораторії	32
Чи всі претенсії підпадають під мораторию . . .	33
Окремі постанови що до асекурації. Що до заплати премії	34
Що до виплати відшкодованя	34
Окремі постанови що до щадничих вкладок і на біжу- чий рахунок. Щадничі вклади	35
Вклади на біжучий рахунок	35
Які ще наслідки вяжуть ся з мораторією	36
VII. Постарови законні що до веденя господарства в воєнний час	36
Забезпечене пільних робіт і жнив	36
Заборона продажі наперед збіжа в 1915 р.	38
VIII. Додаток	39

45.00
y-186683

Авг 40. 087
ПРОВЕРЕНО

И662.219

сф
св.

Права і обов'язки цивільного населення в часі війни.

Підручник для хліборобського населення

виданий

Краєвим Товариством господарським
„Сільський Господар“.

АДВОКАТ
Ф. Володимир Г.
в Самодушіві
Ганс.

ВІДЕНЬ, 1915.

З ДРУКАРНІ АД. ГОЛЬЦГАВЗЕНА У ВІДНИ.